

กรมบังคับคดี
กระทรวงยุติธรรม

คู่มือ

หลักประกันเพื่อการประกอบ
ธุรกิจ-การประกัน
การชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน

[http : www.facebook.com](http://www.facebook.com)
กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม

คู่มือ

หลักประกันเพื่อการประกอบ
ธุรกิจ-การประกัน
การชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน

จัดทำโดย กรมบังคับคดี
พิมพ์ครั้งที่ 1 : จำนวน 3,000 เล่ม
พฤษภาคม 2559

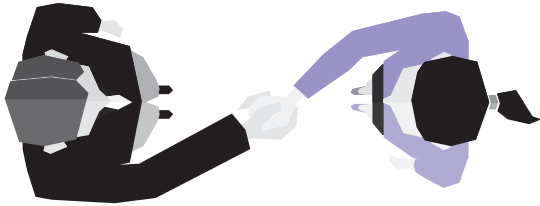
หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจ-การประกันการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน

สารบัญ

หน้า

- หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจ-การประกันการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน 3
- จำนอง 4
  - ลักษณะของการจำนอง (การจำนองคืออะไร?) 4
  - ทรัพย์สินจำนอง (ทรัพย์สินที่สามารถนำมาจำนองได้?) 9
  - รูปแบบของสัญญาจำนอง 11
  - ข้อห้ามคู่สัญญาตกลงกันฝ่าฝืนกฎหมาย 14
  - ความรับผิดของผู้จำนอง 19
  - การบังคับจำนอง 21
  - หน้าที่ของลูกหนี้ตามสัญญาประธาน 25
  - การสิ้นสุดของสัญญาจำนอง (สัญญาจำนองสิ้นสุดลงเมื่อไร?) 28
- จำนำ 34
  - ลักษณะของการจำนำ (การจำนำคืออะไร?) 34
  - ทรัพย์สินจำนำ (ทรัพย์สินที่สามารถนำมาจำนำได้?) 36
  - รูปแบบของสัญญาจำนำ 39
  - ความรับผิดของผู้จำนำ 42
  - การบังคับจำนำ 44
  - หน้าที่ของลูกหนี้ตามสัญญาประธาน 45
  - การสิ้นสุดของสัญญาจำนำ (สัญญาจำนำสิ้นสุดลงเมื่อไร?) 46
  - กฎหมายที่เกี่ยวข้อง 48
  - บรรณานุกรม 48

หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจ การประกันการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน

ในเล่มนี้จะอธิบายในส่วนของหลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจที่เป็นการประกันการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน ได้แก่

- (1) การจำนอง
- (2) การจำนำ

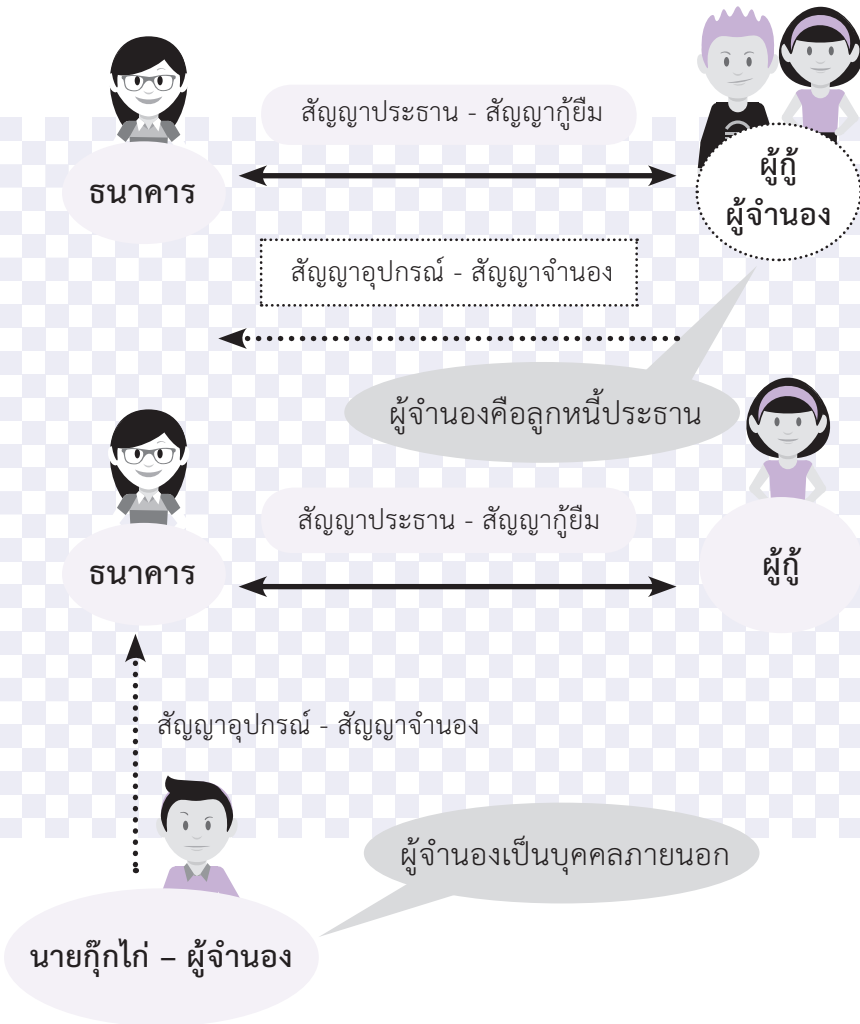
ทั้งนี้ สัญญาจำนองและจำนำถือเป็นสัญญาอุปกรณ์ เช่นเดียวกับสัญญาค้ำประกัน แต่แตกต่างกันที่การรับรองการชำระหนี้ประธานด้วย “ทรัพย์สิน” (สัญญาอุปกรณ์อธิบายไว้ในเล่ม “หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจ - การประกันการชำระหนี้ด้วยบุคคล”)

จำนองและจำนำ
คือการประกันการชำระหนี้
ของลูกหนี้ด้วย “ทรัพย์สิน”

จำนอง

ลักษณะของการจำนอง
(การจำนองคืออะไร)

การประกันชำระหนี้ด้วย “ทรัพย์สิน” โดย “ผู้จำนอง” ตกลงนำทรัพย์สินของตนที่เรียกว่า “ทรัพย์สินจำนอง” ให้ไว้แก่เจ้าหนี้ตามสัญญาประณานที่เรียกว่า “ผู้รับจำนอง” เพื่อประกันการชำระหนี้ประณานโดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินจำนองให้แก่ผู้รับจำนอง ทั้งนี้ ผู้จำนองอาจเป็น “ลูกหนี้ประณาน” หรือเป็น “บุคคลภายนอก” ก็ได้

ผู้จำนองต้องเป็น “เจ้าของ” ทรัพย์สินจำนองเท่านั้น เนื่องจากการจำนองเป็นการเอาทรัพย์สินไปเป็นหลักประกันการชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ เมื่อเจ้าหนี้บังคับจำนอง ทรัพย์สินจำนองก็อาจถูกโอนไปยังบุคคลอื่น ดังนั้น ผู้จำนองจึงต้องมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจำนองในขณะที่ทำสัญญาจำนอง

ผู้จำนองต้องเป็น
“เจ้าของ” ทรัพย์สินจำนอง

ทั้งนี้ ผู้รับจำนองมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินจำนอง ก่อนเจ้าหนี้สามัญอื่นหรือที่เรียกว่า “เจ้าหนี้บุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินจำนอง” เช่น นายกู้ก็ไ้จำนองที่ดินไว้แก่ธนาคารเจ้าหนี้ ต่อมาเมื่อธนาคารบังคับจำนอง ธนาคารก็จะได้รับชำระหนี้จากการบังคับจำนองที่ดินได้ก่อน เจ้าหนี้อื่นจะขอเฉลี่ยเงินเพื่อชำระหนี้ให้แก่ตนพร้อมกับธนาคารผู้รับจำนองด้วยไม่ได้

ผู้รับจำนองมีบุริมสิทธิ

เหนือทรัพย์สินจำนอง

สิทธิจำนองติดไปกับทรัพย์สินจำนองไม่ว่าทรัพย์สินจำนองนั้น
จะโอนไปยังบุคคลอื่น (“ผู้รับโอนทรัพย์สินจำนอง”) แล้วก็ตาม
เช่น นาย กู้ก็ไ้ผู้จำนองขายที่ดินที่เป็นทรัพย์สินจำนองให้แก่
นาย ไข่นุ้ย สิทธิจำนองก็จะติดไปกับที่ดินและผู้รับจำนองยังคงมีสิทธิ
บังคับจำนองเอาที่ที่ดินนั้นได้

สิทธิจำนองติดไปกับ
ทรัพย์สินจำนองตลอด
แม้ต่อมาจะโอนทรัพย์สินจำนอง
ให้แก่บุคคลภายนอก

ทรัพย์สินจำนอง

(ทรัพย์สินที่สามารถนำมาจำนองได้)

โดยทั่วไปทรัพย์สินที่จะนำมาจำนองได้ คืออสังหาริมทรัพย์
อย่างไรก็ดี อสังหาริมทรัพย์บางอย่างก็มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ
หากต้องใช้วิธี “จำนอง” จะก่อให้เกิดอุปสรรคต่อผู้จำนองที่จำเป็นต้อง
ต้องนำทรัพย์สินหลักประกันไปใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ
แต่กฎหมายกำหนดให้ผู้จำนองต้องส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้รับจำนอง
ยึดถือไว้ (อธิบายเพิ่มเติมในเรื่อง “การจำนอง-รูปแบบสัญญา
จำนอง”) ดังนั้น อสังหาริมทรัพย์บางอย่างที่มีเอกสารทางทะเบียน
ตามที่กฎหมายรับรองก็นำมาเป็นทรัพย์สินจำนองได้

ทรัพย์สินที่นำมาจำนองได้ ได้แก่

- (1) อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ที่ดิน บ้าน โรงงาน
- (2) อสังหาริมทรัพย์พิเศษ ได้แก่ เรือมีระวางตั้งแต่ 5 ตันขึ้นไป,
แพ, สัตว์พาหนะ
- (3) อสังหาริมทรัพย์อื่นที่กฎหมายกำหนดให้จำนองได้
เมื่อได้จดทะเบียนแล้ว เช่น
  - เครื่องจักร (เมื่อได้จดทะเบียนกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายจดทะเบียนเครื่องจักร)
  - รถยนต์ รถพ่วง รถบดถนน รถแทรกเตอร์ (กฎหมายรถยนต์)

รูปแบบของสัญญาจำนอง

สัญญาจำนองต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่ไม่เช่นนั้นสัญญาจำนองเป็น “โมฆะ” โดยสัญญาจำนองต้องระบุให้ชัดเจนในเรื่อง ดังต่อไปนี้

(1) สัญญาประธานที่การจำนองเป็นหลักประกัน เช่น สัญญาจำนองเพื่อเป็นหลักประกันสัญญากู้ยืมเงินระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้

(2) จำนวนเงินที่แน่นอนหรือจำนวนเงินขั้นสูงสุด เพื่อให้ชัดเจนว่าการจำนองนี้เพื่อประกันการชำระหนี้จำนวนเท่าไร เช่น จำนองเป็นประกันหนี้ จำนวน 1 ล้านบาท หรือจำนองเป็นประกันหนี้ไม่เกิน 1 ล้านบาท

(3) ทรัพย์สินจำนอง เพื่อให้ชัดเจนว่าทรัพย์สินใดที่เป็นหลักประกันการชำระหนี้

สัญญาจำนอง
ต้องทำเป็นหนังสือ
และจดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่

สัญญาจำนองต้องนำไปจดทะเบียนกับเจ้าหน้าที่ ส่วนการจดทะเบียนที่หนักก็ขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพย์สิน เช่น สำนักงานที่ดิน สำหรับการจดทะเบียนจำนองที่ดิน สำนักงานทะเบียนเครื่องจักร สำหรับการจดทะเบียนจำนองเครื่องจักร

ทั้งนี้ ผู้จำนองไม่จำเป็นต้องส่งมอบทรัพย์สินจำนองให้แก่ผู้รับจำนอง ผู้จำนองยังยึดถือและใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินจำนองในทางปกติได้ เช่น นำบ้านจำนองออกให้เช่า ใช้เครื่องจักรจำนองเพื่อผลิตสินค้า ใช้รถยนต์จำนองเพื่อโดยสารส่วนตัว เพราะผู้จำนองยังคงมีกรรมสิทธิ์อยู่ตลอดจนกว่าจะมีการบังคับจำนองเพื่อชำระหนี้ให้แก่ผู้รับจำนอง นอกจากนี้ ผู้จำนองยังอาจโอนทรัพย์สินจำนองให้แก่บุคคลอื่นได้ เช่น ขาย ยกให้ เพราะการจำนองจะติดไปกับทรัพย์สินจำนองและผู้รับจำนองยังมีสิทธิบังคับจำนองได้อยู่

ข้อห้ามคู่สัญญาตกลงกันฝ่าฝืนกฎหมาย

กฎหมายห้ามไม่ให้มีข้อตกลงที่เอาเปรียบผู้จำนองในบางเรื่อง เพราะผู้จำนองที่มักอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่าและไม่มีอำนาจการต่อรองกับเจ้าหนี้ เจ้าหนี้จึงอาจกำหนดข้อสัญญาในลักษณะที่ไม่เป็นธรรมกับผู้จำนอง แม้ผู้จำนองจะรู้ว่าไม่เป็นธรรมกับตน แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธหรือเจรจาได้

1) ข้อตกลงให้เจ้าหนี้บังคับเอาทรัพย์สินจำนองแตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนด

ผู้รับจำนองมีสิทธิบังคับจำนองได้ 2 วิธี (อธิบายเพิ่มเติมในเรื่อง “การบังคับจำนอง”) ดังนั้น ห้ามไม่ให้ตกลงบังคับจำนองด้วยวิธีการอื่น เช่น เมื่อลูกหนี้ผิดนัดให้เจ้าหนี้ยึดทรัพย์สินจำนองเป็นเจ้าของได้ทันทีเพราะทรัพย์สินจำนองอาจมีราคาสูงกว่าหนี้ประธาน หากยอมให้เจ้าหนี้ยึดทรัพย์สินได้เลย ลูกหนี้ก็จะไม่ได้รับส่วนต่างคืน ข้อตกลงเช่นนี้ไม่สามารถบังคับใช้ได้ ดังนั้น ผู้รับจำนองยังต้องดำเนินการตามขั้นตอนบังคับจำนองตามที่กฎหมายกำหนด

ทั้งนี้ การตกลงกันที่ต้องห้ามนี้ใช้กับการตกลงกัน “ก่อนหนี้ถึงกำหนดต้องชำระ” เพราะในขณะที่หนี้ยังไม่ถึงกำหนด ลูกหนี้ย่อมอยู่ในฐานะเสียเปรียบ แต่หากการตกลงนั้นได้ตกลงกัน ภายหลังจากที่ถึงกำหนดชำระข้อตกลงนี้สามารถใช้บังคับได้ ดังนั้น หากตกลงกันตามตัวอย่างข้างต้นก็สามารถทำได้โดยเจ้าหนี้ เอาทรัพย์สินจำนองตีใช้หนี้ได้เลยเพื่อลดความยุ่งยากและค่าใช้จ่ายที่ต้องดำเนินการทางศาล

ข้อตกลงกันก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระ
ให้ผู้รับจำนองบังคับกับทรัพย์สินจำนอง
ด้วยวิธีที่แตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนด
ข้อตกลงนั้น “ไม่สมบูรณ์”

2) ข้อตกลงเกี่ยวกับขั้นตอนการบังคับจำนองแตกต่าง จากที่กฎหมายกำหนด

กฎหมายกำหนดขั้นตอนการบังคับจำนองให้ผู้รับจำนองต้องปฏิบัติตาม (อธิบายเพิ่มเติมในเรื่อง “การบังคับจำนอง”) เพื่อคุ้มครองผู้จำนองให้ได้รับความเป็นธรรม เพราะผู้รับจำนองอาจประวิงเวลาในการบังคับจำนองเมื่อเห็นว่าตนเองจะได้ประโยชน์จากการบังคับจำนองที่ล่าช้าออกไป เช่น ดอกเบี้ยในระหว่างที่ลูกหนี้ผิดนัด

(1) การบอกกล่าวเพื่อบังคับจำนองไปยังลูกหนี้และผู้จำนอง (กรณีที่ผู้จำนองเป็นคนอื่นที่ไม่ใช่ลูกหนี้) ในกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ หากเจ้าหนี้ละเลยไม่ดำเนินการแจ้ง ก็จะไม่มีความเสียหายต่อศาล และผู้จำนองก็ จะไม่มีความรับผิดชอบในดอกเบี้ย ค่าสินไหมทดแทน หรือภาระติดพันต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ผู้รับจำนองละเลยหน้าที่ดังกล่าว

(2) การเอาทรัพย์สินจำนองหลุด หากผู้รับจำนองต้องการเอาทรัพย์สินจำนองหลุด คู่สัญญาจะตกลงกันเพื่อให้ผู้รับจำนองเอาทรัพย์สินจำนองหลุดโดยไม่ต้องบอกกล่าวบังคับจำนองตาม (1) และไม่ดำเนินการทางศาลไม่ได้ และการเอาทรัพย์สินจำนองหลุดต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น

(3) การบอกกล่าวบังคับจำนองไปยังผู้รับโอนทรัพย์สินจำนอง ผู้รับจำนองมีหน้าที่ต้องแจ้งไปยังผู้รับโอนทรัพย์สินจำนองว่า ตนจะบังคับจำนองล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 60 วัน ไม่เช่นนั้น จะบังคับจำนองไม่ได้

ความรับผิดของผู้จำนอง

ความรับผิดของผู้จำนองเกิดขึ้นเมื่อหนี้ประธานถึงกำหนดชำระและลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ทั้งนี้ ทรัพย์สินจำนองเป็นประกันเพื่อการชำระหนี้ ดังต่อไปนี้

- (1) เงินต้น
- (2) ดอกเบี้ยของเงินต้น หรือค่าสินไหมทดแทนการไม่ชำระหนี้
- (3) ค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับจำนอง

กรณีที่ “ผู้จำนองไม่ใช่ลูกหนี้” ผู้จำนองไม่ต้องรับผิดในหนี้ตามสัญญาประธานที่เกินกว่าราคาทรัพย์สินจำนอง เพราะผู้จำนองกรณีนี้เป็นเพียงบุคคลภายนอกที่ยอมรับประกันการชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ประธาน และเมื่อการเข้าทำสัญญาจำนองมักอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ กฎหมายจึงคุ้มครองให้ไม่ต้องรับผิดในหนี้ส่วนที่เหลือ และห้ามคู่สัญญาตกลงกันเพื่อเพิ่มภาระความรับผิดของผู้จำนอง ไม่เช่นนั้นข้อตกลงดังกล่าวเป็น “โมฆะ”

ข้อตกลงให้ผู้จำนอง
ที่ไม่ใช้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ
ในหนี้ตามสัญญาประธาณ
แม้เกินราคาทรัพย์สินจำนอง
ข้อตกลงเป็น “โมฆะ”

อย่างไรก็ดี ผู้จำนองซึ่งเป็นบุคคลอื่นอาจตกลงให้ตน
ยังต้องรับผิดชอบในหนี้ของลูกหนี้ความรับผิดชอบได้ หากลูกหนี้นั้นเป็น
นิติบุคคลและผู้จำนองเป็นบุคคลที่มีอำนาจจัดการนิติบุคคลนั้น
เพื่อเป็นประกันหนี้ของนิติบุคคลโดยทำสัญญาจำนองอีกฉบับ
แยกจากสัญญาประธาณ เช่น บริษัทลูกหนี้และผู้จำนองเป็น
กรรมการบริษัทเพื่อประกันหนี้สินของบริษัทตามสัญญา

การบังคับจำนอง

เมื่อหนี้ประธานถึงกำหนดชำระและลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ผู้รับจำนองมีสิทธิบังคับจำนองทรัพย์สินหลักประกันได้ ทั้งนี้ กฎหมายกำหนดให้การบังคับจำนองทำได้ 2 วิธี คือ

- (1) การขายทอดตลาดทรัพย์สินจำนอง
- (2) การเอาทรัพย์สินจำนองหลุดเป็นสิทธิของผู้รับจำนอง

ทั้งนี้ ผู้รับจำนองต้องส่ง “คำบอกกล่าวเพื่อบังคับจำนอง” เป็นหนังสือแจ้งให้ลูกหนี้ชำระหนี้ภายในกำหนดไม่น้อยกว่า 60 วัน หากผู้รับจำนองละเลยผู้รับจำนองจะไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาล เพื่อให้บังคับจำนอง

การบอกกล่าวเพื่อบังคับจำนองเป็น
“เงื่อนไขการใช้สิทธิทางศาล”
เพื่อการบังคับจำนอง

นอกจากนี้ กรณีที่ “ผู้จำนองไม่ใช่ลูกหนี้” ผู้รับจำนอง มีหน้าที่ต้องส่งสำเนาหนังสือบอกกล่าวการบังคับจำนองให้แก่ผู้จำนองภายใน 15 วันหลังจากส่งหนังสือให้แก่ลูกหนี้ หากผู้รับจำนองละเลย ผู้รับจำนองจะเรียกให้ผู้จำนองชำระดอกเบี้ย ค่าสินไหมทดแทน หรือภาระติดพันต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ผู้รับจำนองละเลยหน้าที่ดังกล่าวไม่ได้

เมื่อผู้รับจำนองได้แจ้งให้แก่ลูกหนี้ทราบแล้วและลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จึงมีสิทธิฟ้องศาลเพื่อให้บังคับจำนอง โดยวิธีการขายทอดตลาด หรือเอาทรัพย์สินจำนองหลุดได้

“การเอาทรัพย์สินจำนองหลุด” คือ การที่ผู้รับจำนองรับเอาทรัพย์สินจำนองมาเป็นของตนโดยไม่ใช้วิธีการขายทอดตลาด สามารถทำได้หากเข้าเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

- (1) ทรัพย์สินจำนองนั้นไม่มีการจำนองรายอื่นหรือบุริมสิทธิอื่น
- (2) ลูกหนี้ขาดส่งดอกเบี้ยมาแล้วเป็นเวลา 2 ปี
- (3) ผู้รับจำนองแสดงต่อศาลว่าราคาทรัพย์สินจำนองน้อยกว่าหรือใกล้เคียงกับจำนวนเงินที่ค้างชำระ

ทั้งนี้ เพื่อปกป้องผู้จำนองให้ไม่ต้องรับภาระหนี้ที่จะมีมากขึ้นจากความล่าช้าของผู้รับจำนองที่ไม่ดำเนินการบังคับจำนองเสียที่ “ผู้จำนอง” อาจใช้สิทธิบังคับจำนองด้วยตนเองได้ หากทรัพย์สินจำนองนั้นไม่มีการจำนองรายอื่นหรือบุริมสิทธิอื่น และผู้รับจำนองไม่ดำเนินการบังคับจำนองแม้จะถึงกำหนดชำระหนี้แล้วก็ตาม โดยผู้จำนองส่งหนังสือแจ้งให้ผู้รับจำนองจัดการขายทอดตลาดโดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล และผู้รับจำนองต้องดำเนินการขายทอดตลาดภายใน 1 ปีนับตั้งแต่วันที่ของหนังสือดังกล่าว ไม่เช่นนั้นผู้รับจำนองจะเรียกให้ผู้จำนองชำระดอกเบี้ยค่าสินไหมทดแทน หรือภาระติดพันต่างๆ ตั้งแต่เมื่อพ้น 1 ปีนั้นไม่ได้

หน้าที่ของลูกหนี้ตามสัญญาประธาณ

เมื่อผู้จำนองได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แล้ว หรือถูกบังคับจำนองแล้ว ลูกหนี้ตามสัญญาประธาณยังคงมีหน้าที่ต่อเจ้าหนี้และหรือผู้จำนอง ดังนี้

1) การชำระหนี้ให้แก่ผู้จำนองที่เป็นบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ลูกหนี้

ผู้จำนองมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้คืนให้แก่ตน ลูกหนี้ในฐานะผู้ได้รับประโยชน์จากสัญญาจำนองจึงต้องชำระหนี้นั้นให้แก่ผู้จำนองได้ตามจำนวนที่ลูกหนี้ได้รับประโยชน์ ดังนี้

(1) กรณียังไม่มี การบังคับจำนอง เพราะผู้จำนองนำเงินชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เพื่อไม่ให้ทรัพย์สินจำนองถูกบังคับ ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ให้แก่ผู้จำนองตาม “จำนวนเงินที่ผู้จำนองได้ชำระไปทั้งหมด” เช่น ทรัพย์สินจำนองเพื่อสัญญากู้ยืมเงิน จำนวน 1 ล้านบาท เมื่อลูกหนี้ผิดนัดมีดอกเบี้ยเพิ่มอีก 50,000 บาท หากนายกู้ไปผู้จำนองชำระเงินให้แก่เจ้าหนี้ 1,050,000 บาท ลูกหนี้ต้องชำระเงินคืนแก่นายกู้ไป จำนวน 1,050,000 บาท

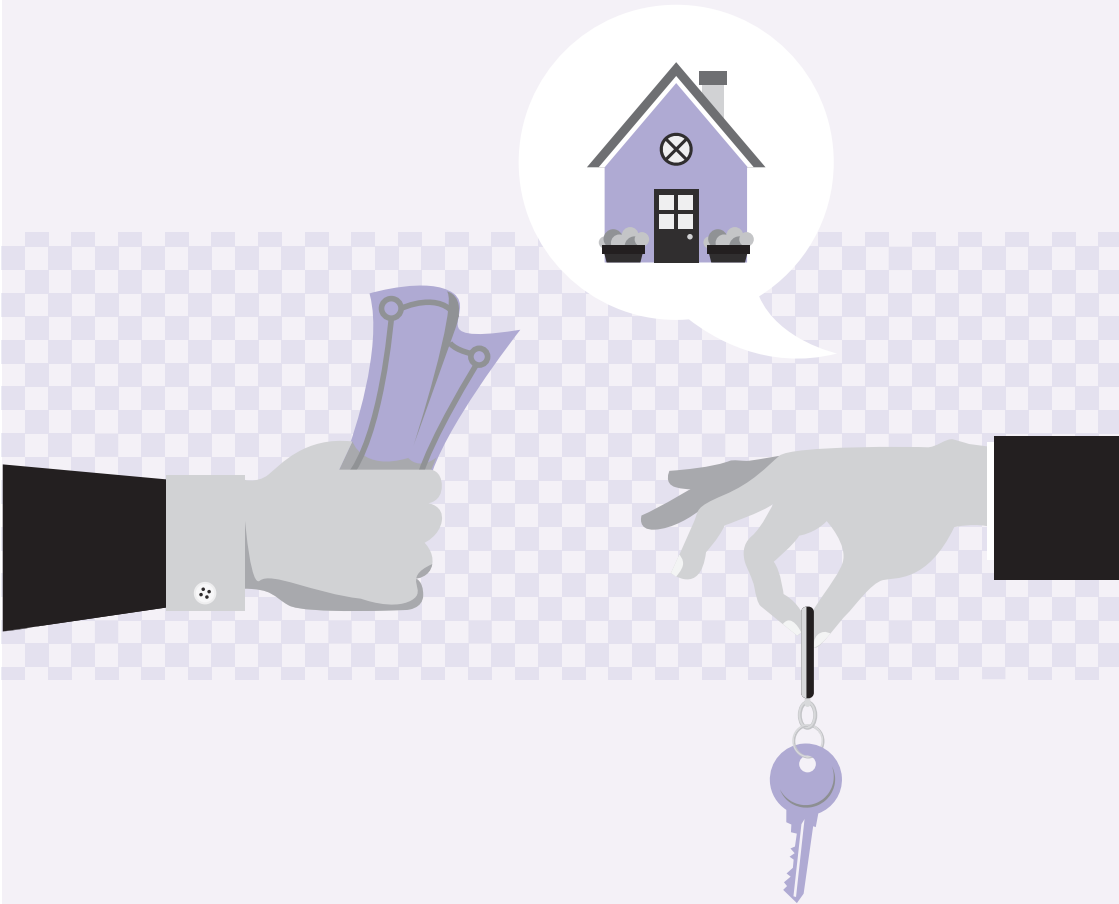
(2) กรณีที่บังคับจำนองแล้ว ลูกหนี้ต้องใช้จ่ายเงินคืนให้แก่ผู้จำนองใน “จำนวนที่ผู้รับจำนองได้รับใช้หนี้จากการบังคับจำนอง” เช่น กรณีตัวอย่างข้างต้นการบังคับจำนองขายทอดตลาด

ได้ราคา 1 ล้านบาท เมื่อหักค่าธรรมเนียมเพื่อการขายทอดตลาด
ราคา 20,000 บาท เจ้าหนี้จึงได้รับชำระหนี้ 980,000 บาท
ลูกหนี้ก็มีหน้าที่ต้องชำระเงินคืนแก่นายกุกโก่ จำนวน
980,000 บาท

2) การชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้

ลูกหนี้ไม่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามสัญญาประธาน
แม้เจ้าหนี้ยังได้รับชำระหนี้ไม่ครบถ้วนจากการบังคับจำนอง ทั้งนี้
ลูกหนี้จะหมดหน้าที่ต้องชำระหนี้ส่วนที่ขาดเฉพาะการบังคับ
จำนองตามที่กฎหมายกำหนดไว้ 2 วิธีเท่านั้น หากผู้รับจำนอง
เอาทรัพย์สินมาใช้หนี้ ลูกหนี้ยังคงมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้
ในส่วนที่ยังขาดอยู่ให้แก่เจ้าหนี้ตามสิทธิของเจ้าหนี้ในสัญญา
ประธาน

เช่น ผู้รับจำนองฟ้องบังคับจำนองเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้
เมื่อถึงกำหนด แต่ก่อนการดำเนินการขายทอดตลาด ผู้จำนอง
ตกลงโอนทรัพย์สินจำนองให้แก่ผู้รับจำนองเพื่อเป็นการชำระหนี้
ส่วนหนึ่ง แต่ราคาทรัพย์สินจำนองนั้นยังไม่พอกับหนี้ประธาน
ลูกหนี้จึงยังมีหน้าที่ชำระหนี้ที่เหลือแก่เจ้าหนี้

การสิ้นสุดของสัญญาจำนอง (สัญญาจำนองสิ้นสุดลงเมื่อไหร่)

การจำนองอาจสิ้นสุดลงได้ด้วยเหตุต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ทำให้ผู้จำนองหลุดพ้นจากภาระจำนองที่ทรัพย์สินของตนต้องเป็นหลักประกันการชำระหนี้ ทั้งนี้ เมื่อการจำนองต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียน การเปลี่ยนแปลงการจำนอง เช่น ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ไปบางส่วน หรือการจำนองสิ้นสุดลง จึงต้องดำเนินการจดทะเบียนเพื่อเปลี่ยนแปลงหรือระงับการจำนองนั้น เพื่อให้บุคคลภายนอกทราบถึงการเปลี่ยนแปลงหรือการระงับการจำนองดังกล่าว

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการจำนอง
หรือการจำนองสิ้นสุด
ต้องดำเนินการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียน

1) หนี้ประธานระงับ

เมื่อการจำนองเป็นเพียงการประกันชำระหนี้ประธานของลูกหนี้ เมื่อหนี้ประธานระงับลงแล้วสัญญาจำนองระงับและหน้าที่ของผู้จำนองก็สิ้นสุดลงไปด้วย ทั้งนี้ การระงับของหนี้ประธานอาจเกิดจากการชำระหนี้ของลูกหนี้ เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ อย่างไรก็ตามหนี้ประธานนั้นต้องระงับไปทั้งหมดหรือทั้งจำนวน เพราะหากหนี้ประธานนั้นระงับไปเพียงบางส่วน การจำนองก็จะยังไม่สิ้นสุด

หนี้ประธานระงับนี้ไม่รวมถึงกรณีที่หนี้ประธานขาดอายุความ เพราะการขาดอายุความไม่เป็นผลให้หนี้ของลูกหนี้ระงับลง เพียงแต่ลูกหนี้มีสิทธิอ้างว่าหนี้ขาดอายุความเพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ในศาลได้เท่านั้น ดังนั้น ผู้จำนองยังคงมีหน้าที่ตามสัญญาจำนองแต่ไม่ต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยส่วนที่เกินกว่า 5 ปีเท่านั้น

เมื่อหนี้ประธานระงับ
สัญญาจำนองก็สิ้นสุดลง

2) การปลดจำนอง

เมื่อผู้รับจำนองปลดจำนองถือเป็นการสละสิทธิบังคับจำนองเอากับทรัพย์สินจำนองตามสัญญาการจำนองจึงระงับไป แต่ลูกหนี้ประธานยังคงผูกพันรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ตามสัญญาประธาน การปลดจำนองมีผลเพียงทำให้หนี้สินไม่มีหลักประกันทรัพย์สินจำนองเท่านั้น

ทั้งนี้ การปลดจำนองต้องทำเป็น “หนังสือ” ที่ระบุชัดเจนว่าปลดจำนองให้แก่ผู้จำนอง และต้องจดทะเบียนการปลดจำนองเช่นเดียวกับการจดทะเบียนจำนอง เพื่อให้บุคคลภายนอกได้รับทราบถึงการปลดภาระจำนองในทรัพย์สินดังกล่าว

การปลดจำนองต้องทำเป็น

หนังสือและจดทะเบียน

3) ผู้จำนองหลุดพ้น

ผู้จำนองอาจหลุดพ้นจากการจำนองได้เพราะเหตุที่กฎหมายกำหนด เหมือนกรณีการหลุดพ้นจากการค้ำประกัน (อธิบายในเล่ม “หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจ - การประกันการชำระหนี้ด้วยบุคคล”) ดังนี้

(1) เจ้าหนี้ทำให้ผู้จำนองไม่สามารถรับช่วงสิทธิเหนือลูกหนี้ดังกล่าว ผู้จำนองจะหลุดพ้นความรับผิดชอบเท่ากับจำนวนที่เจ้าหนี้ทำให้ผู้จำนองเสียหาย

(2) เจ้าหนี้ผ่อนเวลาให้แก่ลูกหนี้

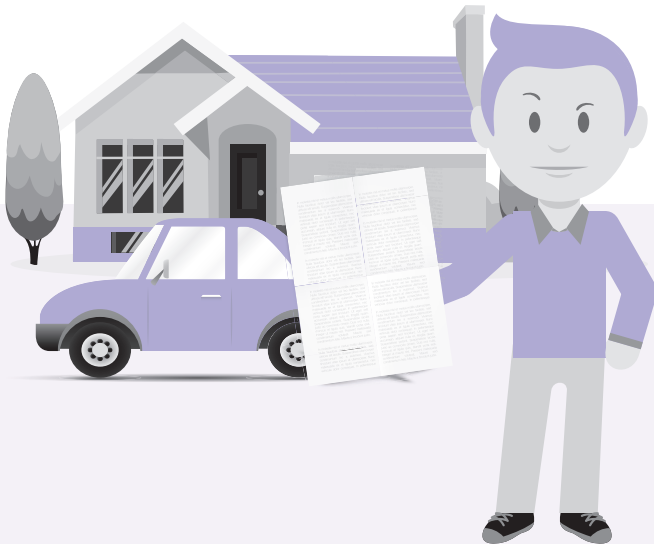
(3) เจ้าหนี้ไม่ยอมรับการชำระหนี้จากผู้จำนอง

4) การถอนจำนอง

กรณีที่มีการโอนทรัพย์สินจำนองไปยังบุคคลภายนอก เมื่อสิทธิจำนองติดไปกับตัวทรัพย์สินจำนอง “ผู้รับโอนทรัพย์สินจำนอง” มีสิทธิถอนจำนองได้โดยเสนอราคาให้แก่ผู้รับจำนอง หากผู้รับจำนองตกลงการจำนองก็สิ้นสุดลง

5) การบังคับจำนอง

เมื่อมีการบังคับจำนองด้วยวิธีขายทอดตลาดโดยคำสั่งศาลตามขั้นตอนการบังคับจำนอง หรือเมื่อผู้จำนองแจ้งให้ผู้รับจำนองดำเนินการขายทอดตลาดโดยไม่ใช้กระบวนการทางศาล หรือการเอาทรัพย์สินจำนองหลุด

จำนำ

ลักษณะของการจำนำ
(การจำนำคืออะไร?)

การประกันชำระหนี้ด้วย “ทรัพย์สิน” โดย “ผู้จำนำ” ตกลงนำทรัพย์สินของตนที่เรียกว่า “ทรัพย์สินจำนำ” ให้ไว้แก่เจ้าหนี้ตามสัญญาประณานที่เรียกว่า “ผู้รับจำนำ” เพื่อประกันการชำระหนี้ประณาน โดยส่งมอบทรัพย์สินจำนำให้แก่ผู้รับจำนำ ทั้งนี้ ผู้จำนำอาจเป็น “ลูกหนี้ประณาน” หรือเป็น “บุคคลภายนอก” ก็ได้

ผู้จำนำต้องเป็น “เจ้าของ” ทรัพย์สินจำนำเท่านั้น เนื่องจากการจำนำเป็นการเอาทรัพย์สินไปเป็นหลักประกันการชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ เมื่อเจ้าหนี้บังคับจำนำ ทรัพย์สินจำนำจึงอาจถูกโอนไปยังบุคคลอื่น ดังนั้น ผู้จำนำจึงต้องมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจำนำในขณะที่ทำสัญญาจำนำ

ผู้จำนำต้องเป็น
“เจ้าของ” ทรัพย์สินจำนำ

ทั้งนี้ กฎหมายกำหนดให้ผู้รับจำนำมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินจำนำก่อนเจ้าหนี้สามัญอื่น หรือที่เรียกว่า “เจ้าหนี้บุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินจำนำ” เช่น นายก๊วกไก่จำนำทองคำไว้แก่เจ้าหนี้ ต่อมาเมื่อเจ้าหนี้บังคับจำนำเจ้าหนี้ก็จะได้รับชำระหนี้จากการบังคับจำนำทองคำนั้นได้ก่อน เจ้าหนี้อื่นจะขอเฉลี่ยเงินเพื่อชำระหนี้ให้แก่ตนพร้อมกับธนาคารผู้รับจำนำด้วยไม่ได้

ผู้รับจำนำมีบุริมสิทธิ เหนือทรัพย์สินจำนำ

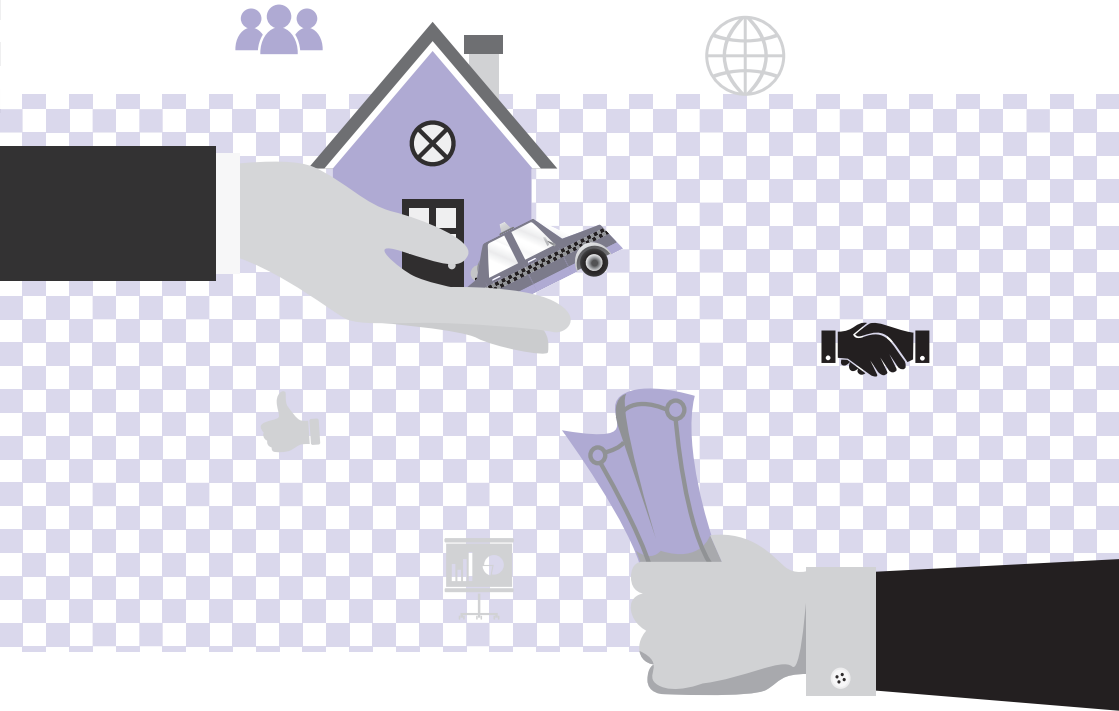

นอกจากนี้ การจำนำยังก่อให้เกิดหน้าที่ต่อ “ผู้รับจำนำ” ที่ต้องรับมอบทรัพย์สินจำนำไว้ ผู้รับจำนำจึงมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาทรัพย์สินจำนำไว้ ไม่เอาไปใช้สอยหรือให้บุคคลอื่นใช้ โดยผู้จำนำต้องจ่ายค่าใช้จ่ายเพื่อดูแลรักษาทรัพย์สินจำนำให้แก่ผู้รับจำนำเป็นการตอบแทน

ทรัพย์สินจำนำ

(ทรัพย์สินที่สามารถนำมาจำนำได้)

ทรัพย์สินที่จะนำมาจำนำได้ คือ “สังหาริมทรัพย์” ทั้งนี้สังหาริมทรัพย์บางอย่างที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ กฎหมายอาจให้นำไปจำนองได้ เช่น เครื่องจักร เมื่อเป็นสังหาริมทรัพย์ก็สามารถจำนำได้ด้วยการส่งมอบเครื่องจักรนั้นก็ได้ ดังนั้น สังหาริมทรัพย์บางอย่างจึงอาจจำนำและจำนองได้ ทั้ง 2 ขึ้นอยู่กับรูปแบบของสัญญาหลักประกันและความประสงค์ของคู่สัญญา

อย่างไรก็ดี เมื่อกฎหมายกำหนดชัดเจนว่าอสังหาริมทรัพย์ เป็นหลักประกันด้วยการจำนองเท่านั้น การส่งมอบทรัพย์สินนั้น ให้เจ้าหนี้ยึดถือไว้อย่างจำนาก็ไม่ถือว่าเป็นการจำนำ เช่น การมอบ โฉนดที่ดินให้เจ้าหนี้ยึดไว้

ทั้งนี้ “สิทธิที่มีตราสาร” เช่น เช็ค ใบหุ้น ใบหุ้นกู้ ใบประทวนสินค้า ใบตราส่ง เป็นทรัพย์สินที่นำมาจำนำได้แต่การ จำนำไม่จำเป็นต้องส่งมอบ “ทรัพย์สิน” เหมือนอสังหาริมทรัพย์อื่น การจำนำจึงทำได้ด้วยวิธีการ ดังต่อไปนี้

- (1) ส่งมอบตราสารให้แก่ผู้รับจำนำ
- (2) แจ้งการจำนำเป็นหนังสือให้แก่ลูกหนี้แห่งสิทธิเว้นแต่ ตราสารที่ออกให้แก่บุคคลเพื่อเขาสั่ง เช่น เช็คออกให้แก่ผู้ถือ ก็เพียงแค่สลักหลังการจำนำไว้ไม่ต้องแจ้งไปยังธนาคาร
- (3) กรณีใบหุ้นชนิดระบุชื่อ ต้องจดทะเบียนจำนำไว้ใน สมุดทะเบียนบริษัท แต่ในกรณีหุ้นบริษัทจดทะเบียน ในตลาดหลักทรัพย์ซึ่งมักเป็นหุ้นที่ไม่มีใบหุ้นก็สามารถดำเนินการ จำนำได้ที่ศูนย์รับหลักฝากหลักทรัพย์

รูปแบบของสัญญาจำนำ

กฎหมายกำหนดให้สัญญาจำนำต้อง “ส่งมอบ” ทรัพย์สินจำนำให้แก่ผู้รับจำนำ หากไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินจำนำย่อมไม่เกิดการจำนำ

สัญญาจำนำต้อง
ส่งมอบทรัพย์สินจำนำ
ให้แก่ผู้รับจำนำ

ทั้งนี้ การส่งมอบคือการส่งทรัพย์สินจำนำให้แก่ผู้รับจำนำ เพื่อประกันการชำระหนี้ โดยการส่งมอบอย่างชัดเจน เช่น ส่งให้ถึงมือผู้รับจำนำ หรือโดยตกลงกันด้วยวิธีอื่น เช่น ส่งให้เก็บไว้ในตู้นิรภัยที่ผู้รับจำนำกำหนด หรือให้บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ผู้จำนำเป็นผู้เก็บรักษาก็ได้

อย่างไรก็ดี ในทางธุรกิจลูกหนี้หรือผู้จำนำก็อาจต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินจำนำเพื่อการประกอบธุรกิจ เช่น เครื่องจักร คู่สัญญาจึงมักกำหนดให้ผู้จำนำเป็นผู้รับฝากทรัพย์สินไว้

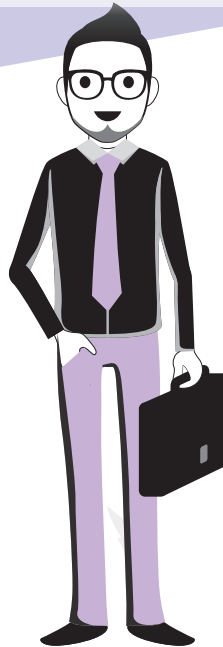

หรือกำหนดให้ผู้จำนำสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินจำนำได้
กรณีเช่นนี้ถือว่าการจำนำสิ้นสุดลงเพราะผู้รับจำนำยอมให้
ทรัพย์สินจำนำกลับคืนสู่การครอบครองของผู้จำนำ (อธิบาย
เพิ่มเติมในเรื่อง “การสิ้นสุดของสัญญาจำนำ”)

นอกจากนี้ห้ามไม่ให้คู่สัญญาตกลงบังคับจำนำด้วย
วิธีการอื่น “ก่อนหนี้ถึงกำหนดต้องชำระ” เพราะในขณะที่
หนี้ยังไม่ถึงกำหนดลูกหนี้ย่อมอยู่ในฐานะเสียเปรียบ เช่น
ตกลงให้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดให้เจ้าหนี้อึดทรัพย์สินจำนำเป็นเจ้าของ
ได้ทันทีเพราะทรัพย์สินจำนำอาจมีราคามากกว่าหนี้ประธาน หาก
ยอมให้เจ้าหนี้อึดทรัพย์สินได้เลย ผู้จำนำก็จะไม่ได้รับส่วนต่างคืน
นั่นเอง ข้อตกลงดังกล่าวไม่สามารถบังคับใช้ได้ ดังนั้น ผู้รับจำนำ
ยังต้องดำเนินการตามขั้นตอนบังคับจำนำตามที่กฎหมายกำหนด

ทั้งนี้ หากได้ตกลงกันภายหลังหนี้ถึงกำหนดชำระ
ข้อตกลงนี้สามารถใช้บังคับได้ตามที่ตกลง ดังนั้น หากตกลงกัน
ตามตัวอย่างข้างต้นก็สามารถทำได้โดยเจ้าหนี้อาจทรัพย์สินจำนำ
ตีใช้หนี้ประธาน โดยไม่ดำเนินการตามวิธีบังคับจำนำที่กฎหมาย
กำหนดเพื่อลดความยุ่งยากและค่าใช้จ่ายได้

ข้อตกลงกันก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระ
ให้ผู้รับจำนองดับกับทรัพย์สินจำนอง
ด้วยวิธีที่แตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนด
ข้อตกลงนั้น “ไม่สมบูรณ์”

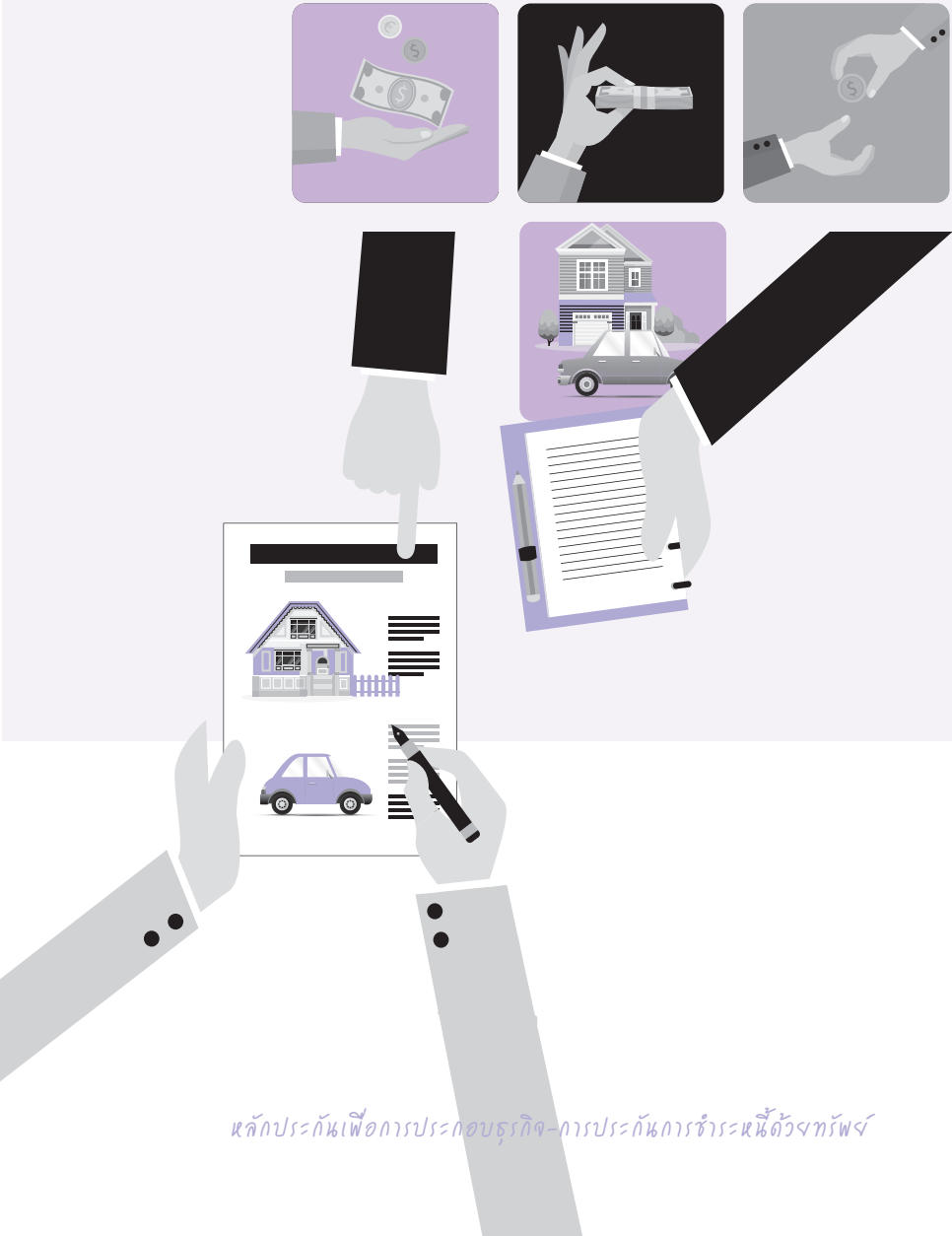

ความรับผิดชอบของผู้จำนำ

ความรับผิดชอบของผู้จำนำเกิดขึ้นเมื่อหนี้ประธานถึงกำหนดชำระและลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ดังกล่าว ทั้งนี้ การบังคับจำนำทรัพย์สินจำนำเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ที่ต้องชดใช้ให้แก่ผู้รับจำนำมีมากกว่าการจำนองเพราะผู้รับจำนำมีหน้าที่ต้องเก็บรักษาและดูแลทรัพย์สินจำนำไว้ซึ่งอาจมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมเพื่อรักษาทรัพย์สินจำนำ และค่าเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สินจำนำ ดังนั้น ทรัพย์สินจำนำจึงเป็นการประกันหนี้ ดังต่อไปนี้

- (1) เงินต้น
- (2) ดอกเบี้ยของเงินต้น หรือค่าสินไหมทดแทนการไม่ชำระหนี้
- (3) ค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับจำนำ
- (4) ค่าใช้จ่ายเพื่อรักษาทรัพย์สินจำนำและค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินจำนำซึ่งไม่เห็นประจักษ์

ทั้งนี้ กรณีที่ “ผู้จำนำไม่ใช่ลูกหนี้” ผู้จำนำไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้ตามสัญญาประธานที่เกินกว่าราคาทรัพย์สินจำนำ

การบังคับจำนำ

การบังคับจำนำทำได้วิธีเดียว คือ “การขายทอดตลาดทรัพย์สินจำนำ” อย่างไรก็ตาม คู่สัญญาอาจตกลงกันภายหลังที่หนี้ถึงกำหนดให้จัดการกับทรัพย์สินจำนำเป็นอย่างอื่น โดยไม่ขายทอดตลาดก็ได้ เช่น เอาทรัพย์สินจำนำมาใช้หนี้ หรือขายให้แก่บุคคลภายนอกและนำเงินมาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้

ทั้งนี้ กฎหมายกำหนดขั้นตอนการบังคับจำนำให้ผู้รับจำนำต้องส่งเป็นหนังสือเพื่อแจ้งให้ลูกหนี้ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาพอสมควร หากลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้จึงบังคับจำนำโดยการขายทอดตลาดผู้รับจำนำไม่ต้องฟ้องศาล แต่ต้องแจ้งให้ผู้จำนำทราบเวลาและสถานที่ขายทอดตลาด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้จำนำได้เข้าประมูลเพื่อสู้ราคา เว้นแต่กรณีที่ไม่สามารถบอกกล่าวได้ และค้างชำระหนี้ประธานมาเกิน 1 เดือน หรือกรณีที่ทรัพย์สินจำนำเป็นตัวแทนเงินโดยให้ผู้รับจำนำเรียกเก็บเงินตามตัวแทนที่ถึงกำหนดชำระได้เลย

หากการบังคับจำนำมีเงินเหลือเกินกว่าหนี้ตามสัญญาประธานก็ให้คืนให้แก่ผู้จำนำ

หน้าที่ของลูกหนี้ตามสัญญาประธาณ

เมื่อผู้จำหน่ายได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ในหนี้ประธาณไปแล้ว หรือทรัพย์จำหน่ายถูกบังคับจำหน่ายไปแล้ว ลูกหนี้ตามสัญญาประธาณ ยังคงมีหน้าที่ต่อเจ้าหนี้ และหรือผู้จำหน่าย ดังนี้

1) การชำระหนี้ให้แก่ผู้จำหน่ายที่เป็นบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ลูกหนี้

ผู้จำหน่ายมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้คืนให้แก่ตน ตามจำนวนที่ผู้จำหน่ายได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ลูกหนี้ในฐานะ ผู้ได้รับประโยชน์จากสัญญาจำหน่ายจึงต้องชำระหนี้คืนให้แก่ ผู้จำหน่ายตามจำนวนที่ลูกหนี้ได้รับประโยชน์ เช่นเดียวกับสิทธิของ ผู้จำหน่ายซึ่งเป็นบุคคลภายนอก

2) การชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้

ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามสัญญาประธาณ หากเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้ครบถ้วน จากการบังคับจำหน่าย ไม่ว่าด้วยวิธีการขายทอดตลาดหรือวิธีการอื่นตามสิทธิของเจ้าหนี้ ในสัญญาประธาณ

การสิ้นสุดของสัญญาค้ำจำนำ (สัญญาจำนำสิ้นสุดลงเมื่อไหร่?)

การจำนำอาจสิ้นสุดลงได้ด้วยเหตุต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ผู้จำนำก็จะหลุดพ้นจากภาระจำนำที่ทรัพย์สินของตนต้องเป็นหลักประกันการชำระหนี้ ดังนี้

1) หนี้ประธานระงับ

เมื่อหนี้ประธานระงับลง สัญญาจำนำก็ระงับและหน้าที่ของผู้จำนำก็สิ้นสุดลงด้วย ทั้งนี้ การระงับของหนี้ประธานที่ทำให้การจำนำสิ้นสุดลง อาจเกิดจากการชำระหนี้ของลูกหนี้ หรือเจ้าหนี้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้

หนี้ประธานระงับนี้ไม่รวมถึงกรณีที่หนี้ประธานขาดอายุความ เพราะการขาดอายุความไม่เป็นผลให้หนี้ของลูกหนี้ระงับลง เพียงแต่ลูกหนี้มีสิทธิอ้างว่าหนี้ขาดอายุความเพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ในศาลได้เท่านั้น ดังนั้น ผู้จำนำยังคงมีหน้าที่ตามสัญญาจำนำ แต่จะเรียกให้ชำระดอกเบี้ยส่วนที่เกินกว่า 5 ปีไม่ได้

เมื่อหนี้ประธานระงับ

สัญญาจำนำก็สิ้นสุดลง

2) ทรัพย์สินจำนำกลับสู่การครอบครองของผู้จำนำ

เนื่องการส่งมอบทรัพย์สินจำนำเป็นรูปแบบของสัญญาจำนำ หากไม่มีการส่งมอบย่อมทำให้สัญญาจำนำไม่เกิดขึ้น ดังนั้น หากในระหว่างสัญญาจำนำผู้รับจำนำยินยอมให้ทรัพย์สินจำนำ คืนกลับไปยังผู้จำนำไม่ว่าด้วยวิธีใด เช่น ให้ผู้จำนำยืมหรือฝากทรัพย์สินจำนำ สัญญาจำนำก็สิ้นสุดลงทันที

สัญญาจำนำสิ้นสุดลง
เมื่อผู้รับจำนำยินยอมให้ทรัพย์สินจำนำ
คืนกลับไปยังผู้จำนำ

3. การบังคับจำนำ

เมื่อมีการบังคับจำนำด้วยวิธีขายทอดตลาด หรือวิธีการอื่นที่ตกลงกันภายหลังที่หนี้ถึงกำหนดชำระ ย่อมทำให้การจำนำ สิ้นสุดลง

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 21) พ.ศ.2558

บรรณานุกรม

สุดา (วัชรวัฒนากุล) วิศรุตพิชญ์. หลักกฎหมายค้ำประกัน จำนอง จำน่า. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2558.

ปัญญา ถนอมรอด. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยยืม ค้ำประกัน จำนอง จำน่า. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม

189/1 ถนนบางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

โทรศัพท์ 0 2881 4999 สายด่วน 1111 กด 79

www.led.go.th